

$$ПЗТР_{1кр.} = \frac{ВВП}{КЗТР_{кр.}}, \quad (3)$$

де $ВВП$ – валовий внутрішній продукт, отриманий у певному періоді (за рік);
 $КЗТР_{кр.}$ – кількість зайнятих трудових ресурсів в економіці країни за аналогічний період.

$$ПЗТР_{2кр.} = \frac{ВВП}{ФВРЧ_{кр.}}, \quad (4)$$

де $ВВП$ – валовий внутрішній продукт, отриманий у певному періоді (за рік);
 $ФВРЧ_{кр.}$ – фонд використання робочого часу в економіці країни за аналогічний період.

Продуктивну зайнятість трудових ресурсів у промисловості можна визначити за формулами 5 і 6:

$$ПЗТР_{1пр.кр.} = \frac{ВДВ_{пр.}}{КЗТР_{пр.кр.}}, \quad (5)$$

де $ВДВ_{пр.}$ – валова додана вартість промисловості, отримана у певному періоді (за рік);
 $КЗТР_{пр.кр.}$ – заробітна плата найманих працівників у промисловості за аналогічний період.

$$ПЗТР_{2пр.кр.} = \frac{ВДВ_{пр.}}{ФВРЧ_{пр.кр.}}, \quad (6)$$

де $ВДВ_{пр.}$ – валова додана вартість промисловості, отримана у певному періоді (за рік);
 $ФВРЧ_{пр.кр.}$ – фонд використання робочого часу у промисловості за аналогічний період.

Динаміка продуктивної зайнятості трудових ресурсів національної економіки за період з 2002 р. до 2006 р. була в цілому позитивною та у середньому складала понад 120%. При цьому середньорічні темпи зростання валового внутрішнього продукту перевищували середньорічні темпи зростання кількості зайнятих в економіці України на 21,11%, що є позитивним результатом, і на 22,84% перевищували середньорічні темпи зростання відпрацьованого фонду робочого часу, що також позитивно характеризує макроекономічне середовище. Однак слід зазначити, що динаміка відпрацьованого фонду робочого часу в економіці України у періоді, що досліджувався, була негативною та у середньому складала 99,06%, що викликало збільшенням невідпрацьованого фонду робочого часу та є наслідком неефективного використання фонду робочого часу.

Аналогічна ситуація склалася і у промисловості України. Так, динаміка продуктивної зайнятості трудових ресурсів національної промисловості за період з 2002 р. до 2006 р. була в цілому позитивною та у середньому складала понад 120%. При цьому середньорічні темпи зростання валової доданої вартості промисловості перевищували середньорічні темпи зростання кількості зайнятих у промисловості України на 21,63%, що є позитивним результатом, і на 20,80% перевищували середньорічні темпи зростання відпрацьованого фонду робочого часу в промисловості, що також позитивно характеризує макроекономічне середовище. Однак слід зазначити, що кількість зайнятих у промисловості України у періоді, що досліджувався, зменшилася на 1,1%, що може бути викликано впровадженням нових технологій або зростанням рівня безробіття. Враховуючи, що рівень безробіття за період з 2002 р. до 2006 р. зменшився у середньому на 7,43%, можна стверджувати, що зменшення кількості зайнятих викликано позитивною причиною, яка сприяє подальшому забезпеченню продуктивної зайнятості [7]. Динаміка відпрацьованого фонду робочого часу в промисловості України у періоді, що досліджувався, була негативною та у середньому складала 99,73%, що є негативним наслідком неефективного використання фонду робочого часу.

Таким чином, результати аналізу та оцінки макроекономічного середовища забезпечення продуктивної зайнятості

дають можливість обґрунтувати напрямки щодо управління трудовими ресурсами, розставити пріоритети, враховувати зовнішні фактори в процесі прийняття цих управлінських рішень щодо забезпечення продуктивної зайнятості персоналу господарських суб'єктів. Наукова новизна поданих результатів полягає в тому, що запропоновано методи визначення продуктивної зайнятості на макрорівні, вдосконалено методику аналізу динаміки показників продуктивної зайнятості. Напрямки подальших досліджень проблеми забезпечення продуктивної діяльності пов'язані з її аналізом та оцінкою динаміки на регіональному рівні.

Література: 1. Міненко В. Л. Державна політика забезпечення продуктивної зайнятості населення регіону шляхом розвитку підприємництва. Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Харків: Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; Харк. регіон. універ. держ. упр., 2004. – 20 с. 2. Новикова М. Н. Обеспечение продуктивной занятости на макроуровне / М. Н. Новикова, О. Г. Балук // Економіка розвитку. – 2004. – №3(31). – С. 125 – 131. 3. Зойдзе Д. Р. Социально-экономический анализ категории "продуктивная занятость" // 36. наук. пр. "Економіка: проблеми теорії та практики". Вип. 133. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. – С. 84 – 90. 4. Зойдзе Д. Р. Регулювання зайнятості населення в сучасних умовах України // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. "Україна наукова'2003", 16 – 20 червня. Т. 20. Економіка. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 19 – 20. 5. Міненко В. Л. Регіональна політика зайнятості населення // 36. наук. пр. "Актуальні проблеми державного управління". – 2003. – №3(18). – С. 181 – 185. 6. Регіони України 2007. Статистичний збірник. Ч. 1 / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – 348 с. 7. Статистичний щорічник. Україна за 2006 р. / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – 552 с. 8. Гриньова В. М. Проблеми управління трудовими ресурсами підприємства. Наукове видання / В. М. Гриньова, О. М. Ястремська. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 192 с.

Стаття надійшла до редакції
 24.06.2008 р.

УДК 331.101.3

Верещагіна Г. В.

АНАЛІЗ ОБЛІКОВИХ ПАРАМЕТРІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

In the article the major factors which carry out the most powerful influence on development and introduction of investment projects and which should be taken into account (be without fail discounted) by developers of investment projects are grouped.

Інвестиції є основною формою розвитку підприємств, окремих галузей і економіки країни в цілому. Ефективність інвестиційної діяльності обумовлює темпи розвитку виробництва, успішність вирішення соціальних та екологічних проблем.

Основною метою сучасної інвестиційної діяльності є переведення економіки на інтенсивний шлях розвитку з послідовним скороченням витрат на екстенсивне зростання виробничого потенціалу, збільшення вкладень у високі технології, створення прогресивної структури основних фондів.

В Україні реалізується економічна реформа. Тому сьогодні, як ніколи, необхідні зусилля для пожевлення господарського життя з метою забезпечення стабілізації економіки та економічного зростання. Такого результату можна досягти завдяки використанню інноваційних шляхів розвитку промислових підприємств.

Аналіз автором статті численної кількості інвестиційних проектів інноваційного розвитку промислових підприємств свідчить про те, що їх реалізацію доцільно здійснювати на базі пошуку можливостей оптимізації інвестиційного процесу при недостатньому обсязі фінансових ресурсів. Крім того, для багатьох проектів потрібно підвищувати наукову обґрунтованість розрахунків планового економічного ефекту та ефективності від впровадження проектів, які характеризуються відповідними показниками.

Взагалі основні фактори, що обумовлюють привабливість інвестиційної діяльності для підприємств, більшість провідних економістів радять розподіляти за наступними групами [1 – 6]: 1) політичні фактори: створення загальних умов для припливу інвестицій; валютне регулювання; стійкість національної валюти; забезпечення інвестиційного рейтингу; 2) правове поле: законодавство про інвестиційну діяльність; законодавство про підприємництво; регулювання зовнішньоекономічної діяльності; земельне законодавство; 3) інвестиційна активність населення: виконання державних програм приватизації; зміна структури форм власності; мотивація фізичних і юридичних осіб щодо процесів приватизації; 4) стан інвестиційного ринку: функціонування фондової біржі; стан ринку капіталів та інвестиційних товарів; наявність інфраструктури тендерів; 5) статус іноземного інвестора: режим іноземного інвестування; умови реєстрації іноземних інвесторів і підприємств; 6) стан фінансово-кредитної системи: інвестиційна діяльність банків, інвестиційних фондів, інвестиційних компаній та інших фінансово-кредитних організацій; 7) рівень розвитку продуктивних сил: структура виробничого потенціалу; інвестиційна привабливість регіонів і галузей; інвестиційна діяльність міжгалузевих корпорацій; 8) рівень розвитку інвестиційної сфери: рівень розвитку будівельного комплексу; система матеріально-технічного забезпечення інвестицій; умови забезпечення галузі вітчизняним та імпортом устаткуванням.

Аналіз численних проектів інвестиційної діяльності, які розробляються проектними організаціями, показав, що в більшості випадків при розробці техніко-економічної частини проектів розмір капітальних вкладень і обігових коштів визначається технічними характеристиками проекту, умовами будівництва або реконструкції й експлуатації об'єктів. При цьому за технічним завданням більшості проектів умови інвестування капітальних вкладень і обігових коштів не обговорюються. Тобто підприємства-замовники, одержавши готовий проект, самостійно вирішують, чи будуть ці інвестиції здійснюватися за рахунок власних коштів підприємства або ж за рахунок кредитування, або яким-небудь іншим методом. У цьому випадку знижується інформативність показників економічної ефективності розроблених проектів.

Розрахунки ефективності інвестиційних вкладень, які проводяться організаціями – розробниками інвестиційних проектів, проводяться найчастіше відповідно до методики ЮНІДО (ООН), скоригованої з урахуванням діючих законодавчих і нормативних актів України [7].

Розрахунок усіх економічних і фінансових показників інвестиційних вкладень заснований на обсягах руху коштів по роках розрахункового періоду. До припливу (надходження) коштів входять: виторг від реалізації, доходи від іншої реалізації й позареалізаційні доходи. Крім зазначених доходів, до надходжень належать: приріст нормованих короткострокових пасивів (кредиторська заборгованість, аванси покупців, розрахунки з персоналом та розрахунки з бюджетом) і залучення

кредитів. До відтоку коштів, крім експлуатаційних витрат і податкових виплат, відносять приріст постійних активів по роках інвестування, приріст нормованих обігових активів (запаси сировини й матеріалів, незавершена продукція, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість, аванси поставальникам, резерв коштів та сплачений ПДВ) і загальну суму виплат з кредитами [6].

Відповідно до методики ЮНІДО (ООН), при розрахунках мають використовуватися чотири основні інформаційні параметри [7]: виторг від реалізації; поточні витрати (експлуатаційні витрати, витрати на виробництво й реалізацію товарної продукції); інвестиційні витрати, які містять у собі інвестиції у постійні активи та формування обігового капіталу; джерела й умови фінансування (збільшення власного капіталу і (або) залучення кредитів).

Як показує проведений аналіз низки проектів, у дійсності четверта група параметрів не використовується (або використовується дуже рідко). Зокрема, це обумовлюється відсутністю чіткого уявлення розробників проектів щодо того, яким чином вартість залученого, власного капіталу, рівень ризиків можуть впливати на показники ефективності інвестиційних проектів.

Автор статті у багатьох випадках зіштовхувався з тим, що норма дисконту (ставка порівняння, RD), приймається виходячи з наступної формули (згідно з текстом викладення основних положень методики комерційної оцінки інвестиційних проектів, розробленої Дослідницько-консультаційною фірмою "АЛЪТ" (м. Санкт-Петербург)):

$$RD = IR + MRR \times RI,$$

де IR – темп інфляції [inflation rate], MRR – мінімальна реальна норма прибутку [minimal rate of return], RI – коефіцієнт (мультиплікатор), що враховує ступінь інвестиційного ризику [risk of investments]. Проте інвестиційний ризик не враховувався.

Слід зазначити, що в сучасних умовах облік ризику в проектах потрібний, тому що рівень ризику пов'язаний з необхідністю визначення так званої премії за ризик, розмір якої особливо важливий, коли йдеться про зовнішнє інвестування.

Під мінімальною нормою прибутку, на яку може погодитися підприємець [cut-off rate = ставка відмови (відсікання)], розуміється найменший гарантований рівень прибутковості, що сформувався на ринку капіталів, тобто нижня межа вартості капіталу. Як еталон у багатьох проектах використовувався річний відсоток за абсолютно ринковими, безризиковими й незалежними від умов конкуренції облігаціями 30-літньої державної позики уряду США, що приносять стабільний дохід у межах 4 – 5 реальних відсотків на рік. Проте більшість проектів розроблялись для вітчизняних підприємств.

Як наближені значення ставки порівняння використовуються також існуючі усереднені процентні ставки за довгостроковими банківськими кредитами і внесками (депозитами). Для діючих підприємств, що здійснюють інвестиції, в якості коефіцієнта доцільно використовувати середньозважену вартість інвестованого (акціонерного й довгострокового позикового) капіталу, розраховану на підставі величини дивідендів і процентних виплат.

Істотним фактором, який впливає на економічну оцінку, є розмір процентної ставки, на підставі якої дисконтуються грошові потоки. З огляду на те, що вітчизняний ринок капіталів перебуває у фазі формування, певного орієнтира для вибору дисконтної ставки не існує. Тому часто використовується ставка відсотка за державними облігаціями, середні процентні ставки за кредитами, середньоринкові ставки альтернативних вкладень. Більшість фахівців вважають вибір дисконтної ставки складним і неоднозначним процесом. При правильному виборі досягається точність оцінки проекту, що впливає на управлінські рішення.

Значущими факторами реалізації інвестиційної діяльності є джерела фінансування (власні та залучені кошти). Однак для більшості інвестицій у випадках фінансування й за рахунок власних коштів, і за рахунок залучення фінансових ресурсів в

основі лежить показник вартості капіталу. Вартість капіталу (cost of capital) – відношення загальної суми платежів за використання фінансових ресурсів до загального обсягу цих ресурсів.

Вартість власного капіталу визначається дивідендною політикою підприємства (вартість залучення акціонерного капіталу) пропорційно частці акціонерного капіталу у власних засобах підприємства [8]:

$$C_s = p \times \frac{U}{U + A + M + B}, \quad (1)$$

де C_s – вартість власного капіталу;

p – відношення суми дивідендів до ринкової капіталізації компанії (p/e -ratio);

U – акціонерний капітал;

A – амортизаційний фонд;

M – прибуток;

B – безоплатні надходження.

Вартість власного капіталу для самофінансування є нижньою межею внутрішньої норми дохідності (IRR). Рішення про реалізацію проекту, внутрішня норма дохідності (IRR) якого менша за вартість капіталу, може значно погіршити основні фінансові показники підприємства, змінити дивідендну політику підприємства, а саме: зменшити суми дивідендних виплат, що зазвичай погано сприймається власниками підприємства, привести до неплатоспроможності й банкрутства. Тобто якщо у якості норми дисконту використовується лише вартість власного капіталу (умовно проект реалізується виключно за рахунок власних коштів, не враховується ризик та інфляція), то умовою прийняття проекту є таке співвідношення: $C_s \leq IRR$.

Вартість запозиченого капіталу розраховується за формулою 2 як середньозважена процентна ставка за запозиченими фінансовими ресурсами [8]:

$$C_{inv} = \frac{\sum_{i=1}^m k_i V_i}{\sum_{i=1}^m V_i}, \quad (2)$$

де C_{inv} – вартість залученого капіталу;

k_i – ставка залучення фінансового капіталу ($k_i = 0$ для безоплатних позичок) з i -го джерела, % річних;

V_i – обсяг залучених коштів з i -го джерела, грн.;

m – кількість джерел залучених коштів.

Вартість кредитного капіталу залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів, у першу чергу, відноситься ділова репутація позичальника. На ділову репутацію фірми впливають не тільки фінансові показники її діяльності, але й авторитет керівників, відносини з партнерами та конкурентами, політична підтримка. Зовнішні фактори, що впливають на вартість запозиченого капіталу, визначаються макроекономічною ситуацією (рівень інфляції, ставка рефінансування Національного банку, темпи зростання ВВП), державною інвестиційною політикою й ситуацією на фінансовому ринку.

Вартість запозиченого капіталу визначає нижню межу внутрішньої норми дохідності (IRR), якщо проект реалізується за рахунок виключно залучених коштів. Рішення про реалізацію проекту при внутрішній нормі дохідності (IRR), яка менша за вартість запозиченого капіталу, може привести до необхідності розраховуватися власністю підприємства для повернення відсотків за використання запозичених коштів. Тобто якщо у якості норми дисконту використовується лише вартість запозиченого капіталу (умовно проект реалізується виключно за рахунок запозичених коштів, не враховується ризик та інфляція), то умовою прийняття проекту є таке співвідношення: $C_{inv} \leq IRR$.

Вартість капіталу – співвідношення загальної суми платежів за використання фінансових ресурсів до загального обсягу цих ресурсів. Розрахунок вартості капіталу наведений у формулі 3 [8]:

$$WACC = \sum_{i=1}^n k_i d_i, \quad (3)$$

де $WACC$ – середньозважена вартість капіталу;

k_i – вартість i -го джерела;

d_i – частка i -го джерела в капіталі підприємства.

$WACC$ як показник має універсальний характер, тобто якщо інвестиційний проект реалізується виключно за рахунок власних коштів, то $WACC = C_s$, якщо виключно на запозичених, то $WACC = C_{inv}$.

Вартість капіталу визначає нижню межу внутрішньої норми дохідності (IRR) – норму прибутку на інвестиції. Тобто якщо у якості норми дисконту використовується лише вартість капіталу (умовно проект реалізується за рахунок власних і запозичених коштів, не враховується ризик та інфляція), то умовою прийняття проекту є таке співвідношення: $WACC \leq IRR$.

Як інвестор, так і реалізатор інвестиційного проекту зіштовхуються з проблемою визначення нижньої межі прибутковості інвестицій, у якості якої, як правило, виступає норма прибутку.

Норма прибутку визначається реалізатором інвестиційного проекту й інвестором з різних точок зору. Організація, що реалізує інвестиційний проект, виходить із внутрішніх обмежень, які враховують вартість капіталу, внутрішні потреби виробництва (обсяг необхідних власних коштів для реалізації виробничих, технічних, соціальних програм тощо), а також зовнішні фактори, до яких відносяться ставка банківських депозитів, вартість залученого капіталу, умови галузевої й міжгалузевої конкуренції.

Керівництво підприємства – реалізатора інвестиційного проекту – визначає, як мінімум, одну альтернативу інвестицій – вкласти тимчасово вільні кошти в банківські депозити або державні цінні папери, одержуючи гарантований дохід без додаткової високоризикової діяльності; в діяльність підприємств, які забезпечують виплату дивідендів або відсотків за облігаціями, за векселями тощо на досить високому рівні відносно сум коштів, які вкладаються. Тому норма прибутковості інвестиційного проекту повинна перевищувати ставку за банківськими депозитами або ставку фінансових вкладень.

Якщо підприємство змушене реалізовувати інвестиційний проект (тобто йдеться про реконструкцію або модернізацію, технічне переозброєння підприємства, пов'язані з необхідністю забезпечення нерозривності технологічного циклу виробництва), то воно не розглядає альтернатив вкладання коштів, і за умови використання виключно власних ресурсів нормою прибутковості може виступати рентабельність капіталу підприємства (Re). Проведення розрахунків економічної ефективності проектів має дати можливість перевірити, що реалізація інвестиційного проекту не призведе до зниження рівня рентабельності капіталу підприємства, досягнутого раніше. У цьому випадку оцінка економічної ефективності проекту (поки буде розглядатися абстрактний приклад без урахування інфляції та премії за ризик) зводиться до перевірки співвідношення: $Re \leq IRR$.

Роблячи висновки, можна відзначити, що у роботі згруповано основні фактори, які здійснюють найбільш вагомий вплив на розробку та впровадження інвестиційних проектів і які обов'язково мають бути враховані розробниками інвестиційних проектів. До них відносяться наступні: вартість власного капіталу; вартість запозиченого капіталу; структура капіталу (співвідношення власних і запозичених коштів); норма прибутку підприємства; середня норма прибутку підприємств галузі; розмір внутрішніх потреб виробництва; ставки банківських депозитів; прибутковість та ризикованість інструментів фінан-

сового ринку; альтернативність або безальтернативність здійснення проекту; альтернативність або безальтернативність вкладання коштів, які можуть знадобитися для реалізації проекту; вимоги до норми прибутку для різних груп інвестицій; інфляційні процеси; клас складності інновацій інвестиційного проекту.

Література: 1. Бернс В. Руководство по оценке эффективности инвестиций / В. Бернс, П. М. Хавранек. – М.: Экономика, 1995. – 528 с. 2. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 632 с. 3. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. – К.: М.П. Ижем ЛТД, Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995. – 448 с. 4. Грачева М. В. Анализ проектных рисков: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЗАО "Финстатинформ", 1999. – 216 с. 5. Ковалев В. В. Методы оценки инвестиционных проектов. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 144 с. 6. Майорова Т. В. Инвестиційна діяльність: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с. 7. Типові вимоги до техніко-економічного обґрунтування (бізнес-плану) проекту, що передбачає надання гарантійних або інших зобов'язань Кабінету Міністрів України на виконання зобов'язань українських юридичних осіб. Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції // Іноземні експортні кредити. Посібник для українського позичальника. – К., 1999. – С. 14 – 17. 8. Устинов В. А. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров „Управление развитием организации”. Модуль 7. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції
06.06.2008 р.

УДК 331.5;339.97

Корнілов О. О.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ ТА МОБІЛЬНІСТЬ РОБОЧОЇ СИЛИ

The essence of globalization and its difference from the internationalization, its positive and negative characters, its influence on the national labour market and on the mobility of the manpower and migration are described in the article.

Складовою частиною глобалізації є зростаюча мобільність робочої сили та інтенсифікація міграційних процесів. У країнах, де відсутня зважена міграційна політика, серйозним випробуванням для національного ринку праці є зростаюча конкуренція країн з низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких зайняте корінне населення, зниження рівня оплати праці некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили. Для країн, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою серйозною проблемою стає зменшення інтелектуального потенціалу. Глобалізація також сприяє підвищенню попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку транснаціональних компаній (ТНК).

Проблеми підвищення продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні і поширення передової технології, а також конкурентного тиску на користь

безперервного запровадження інновацій у світовому масштабі, вплив глобалізації на національний ринок праці активно вивчаються в економічній та історичній науках. Значний внесок у розробку названої тематики зробили такі українські вчені: Н. Анішина, О. Варецька, Д. Верба, Є. Качан, М. Кім, А. Колот, Ю. Краснов, М. Романюк, Л. Шевченко, Д. Шушпанов та ін. Іноземні дослідники, в тому числі багато російських, неодноразово зверталися до дослідження глобалізації та її впливу на національні ринки праці. Це такі науковці, як Н. Вишневецька, Л. Мяснікова, С. Перегудов, Ратнер Пітер, С. Чугров, Ю. Шишков, Ф. Юрлов та ін.

На сучасному етапі розвитку у світовій системі господарювання разом із зростанням глобалізації поширюються процеси регіоналізації економіки. З переходом України до ринку виникла первинна необхідність у дослідженні соціально-трудових відносин, ринкової моделі зайнятості. Вивчення й регулювання потребують ринок праці взагалі, регіональні ринки праці і, зокрема, національний ринок праці, мобільність робочої сили, вплив на них глобалізації.

Мета статті полягає у дослідженні суті глобалізації, впливу її на національний ринок праці, мобільність робочої сили та міграцію населення.

Раніше багато економістів вважало, що всі країни зможуть забезпечити своїм громадянам краще життя, ізолювавши національні господарства і підтримуючи лише мінімальні економічні контакти, особливо з тими державами, що дотримувалися інших політичних, ідеологічних та соціальних поглядів.

Наприкінці ХХ ст. країни поступово почали ставати на шлях більшої відкритості у сфері економічних відносин, яка зараз досягла високого рівня для всіх національних економік. На початку ХХІ ст. розв'язання завдань глобального розвитку примушує держави об'єднувати свої зусилля в загальний процес, у межах якого тісна взаємодія стає все більш необхідною.

Однією з головних ознак сучасного розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, які суттєво впливають на міжнародні економічні відносини, визначають тенденції розвитку національних економік.

Розглядаючи поняття "глобалізація світового господарства", окремі економісти основною ознакою цього явища вважають взаємозалежність економік. Інші визначають, що завдяки глобалізації досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі впливають на окремих людей, їхні спільноти в усіх частинах світу. Виходить, що глобалізація є масштабним процесом, який активно позначається на світовому господарстві. При цьому глобалізація як процес світового рівня зумовлює інтенсифікацію взаємозв'язків, взаємодії та взаємозалежності держав.

Головними ознаками, які слугують ключем до розуміння сутності глобалізації, докт. екон. наук А. Колот називає такі: "взаємозалежність національних економік та їх взаємопроникнення; інтернаціоналізація світової економіки під впливом поглиблення незалежної економічної політики; послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежності економічної політики; розширення масштабів обміну та їхня інтенсифікація; формування мегапростору в умовах утворення і функціонування транснаціональних, фінансових, телекомунікаційних та інших мереж; становлення єдиної системи зв'язку і нової конфігурації світової економіки; тяжіння світової економіки до світових стандартів, цінностей, принципів функціонування під впливом обміну товарами, робочою силою, капіталом і культурними цінностями" [1, с. 23].

Важливим компонентом інтернаціоналізаційного процесу і одним з основних джерел глобалізації є транснаціоналізація, в рамках якої частка виробництва, споживання, експорту, імпорту та доходу країни залежить від рішень міжнародних центрів, розташованих за межами конкретної держави. Провідною силою тут виступають ТНК, які є водночас і результатом, і головними діючими особами інтернаціоналізації.